

ELIE WIESEL
Nyílt levél Gorbacsovhoz

Főtitkár Úr! Ez alkalommal nem az élők érdekében fordulok Önhöz, hanem a halottak nevében teszem azt. A nekik kijáró tisztesség nevében és emléküik megtisztítása céljából.

1952. augusztus 12-én az NKVD pincéjében kivégeztek huszonnégy zsidó költőt, író és más művészt Sztálin kifejezett utasítására tarkón lötték őket. David Bergelson, Icig Fefer, David Hofstein, Léib Kwitko, Solomon Luzovszki, Perec Markish, Jichák Nuszinov, Smuél Perszov, Élijáhu Szpivak, Benjamin Ziszkin: valamennyiüket vád alá helyezték, kihallgatták, megkínózták, ítéletben bűnösnek találták és zárt ajtók mögött kivégezték. Nem maradt meg semmilyen emlékezetük. Senki sem tudja, hogy mire gondoltak, mit mondtak vagy írtak, miközben az ítéletvégrehajtóra várokoztak. Senki sem tudja, hogy milyen körülmények között töltötték utolsó óráikat, álmokkal vagy imádkozással. Senki sem tudja, hogy hol helyezték el hamvaikat.

Az egész 1948. június 13-án kezdődött, amikor a moszkvai jiddis színház híres igazgatója Slomo Mihoelsz, Minszkben „baleset” áldozata lett. Halála fordulópontot jelentett a szovjet zsidók életében, akik közül sokaknak segítségére sietett szorultságuk idején. Volt aki tudta és volt, aki csak sejtette, hogy ez nem volt véletlen haláleset. Egyszerűen eltették láb alól, mivel Sztálinnak nem volt rá szüksége többé, mint ahogy szükségtelen volt számára a Zsidó Antifasiszta Bizottság is, amely jelentős segítséget nyújtott a világháború idején az üzenetek továbbításában a nyugati világnak és főként az Egyesült Államoknak. Most már meg lehetett szabadulni tőlük.

Mihoelsz lánya, aki jelenleg izraeli lakos, még emlékszik, hogy apja temetésén tízezer ember zokogott a sír előtt és a temetés után még napokig ült egy öreg szakállas zsidó a színházzal szemben lévő ház tetején és hegedűjével a Kol nidrét intonálta.

A fenti leírás híven tükrözi az akkori idők hangulatát. Abban az esztendőben az ítélet napja idő előtt, már januárban volt. Számosan Mihoelsz barátai és kollégái közül álltak láthatatlan istenek előtt, akiknek módjukban állt döntenie afölött, hogy ki éljen és kine érje meg a jövő esztendőt.

Nemsokkal azután a zsidó költők és írók sorozatos letartóztatására került sor.

Sztálin „kozmpolita”-ellenes, vagyis zsidó- és cionistaellenes „hadművelete” csúcspontjára jutott. A zsidók félték ezekben a napokban nyilvánosság előtt megjelenni. – Mindaz, ami zsidónak számíthatott egyértelmű volt a „nacionalista” osztályozással, amelynek valódi értelmezése abban az időben nem volt egyéb, mint „antiszovjet”. Szemtanúk mesélik, hogy a kibontakozó terror ama első heteiben megjelentek az NKVD ügynökei a zsidó újságok szerkesztőségeiben és nyomdáiban, gondosan ügyeltek arra, hogy cselekedetüknek ne maradhasson nyoma, megsemmisítettek minden héber vagy jiddis vonatkozású kelléket. Sztálin annyira gyűlölte a zsidókat, hogy nem csak azok fizikai megsemmisítését szorgalmazta, hanem mindent elkövetett a zsidó kultúra kiirtására is. Ő nem elégedett meg azzal, hogy kivégeztette a zsidó kultúra legnevesebb képviselőit, hanem a zsidók emlékének maradványait is el akarta tüntetni úgy, hogy a héber-jiddis álef-bész is ismeretlenné váljon.

Mi volt ennek a féktelen gyűlöletnek az oka? Talán nem volt Mihoelsz az egyik legkedveltebb színész az ő véleménye szerint? És Fefer nem volt a Vörös Hadsereg ezredese? Vajon a kiváló Perec Máhkis nem nyerte el a Lenin-rendet? Hiszen ezeknek java része hűséges és odaadó kommunista volt és sokan közülük komoly karriereket adtak fel szár-

mazási országaikban, sietve a Szovjetunióba segíteni a szocializmus és a „dolgozók paradicsomának” felépítésében. Voltak olyanok is közöttük, akik megszakították kapcsolataikat vallásukkal, hitükkel, családjikkal és barátaikkal, új hitként adoptálva maguknak az egyedül üdvözítő kommunizmust.

Mindezek különös, de megcáfolhatatlan tények. Ezek az emberek kommunistaként éltek, de zsidóként haltak meg. Másképpen hogyan is lehet meggyarázatot találni Sztálin aljas viselkedésére velük szemben? Talán ez nem volt egyéb, mint tradicionális antiszemitizmus? Talán politikai paranoia? Bosszúvágy? Bármilyen legyen is az ok, egy valami biztos. Az összes áldozat ártatlan volt. Erre tanúbizonysággal szolgálhat a szovjet kormány nyilatkozata az „első olvadás” idején, a hatvanas években. De a hivatalos nyilatkozat által történt rehabilitálás ellenére, ugyanez a kormány nem tette meg a következő lépést: az áldozatok nevének megtisztítását.

Ez az oka annak, hogy olyan sokan közülük fordultunk Önhöz, Gorbacsov Úr, aki olyan népszerűvé vált országában a bevezetett „glasznosztj” nyomában. Kérjük Önt, hogy a humanus és igazságkereső vonalvezetését kezdje meg ezekkel az áldozatul esett zsidó szellemi nagyságokkal a többi, nem zsidó áldozatok példájára. Ha volt Önben bátorság, erkölcsi erő, Kamenyev, Zinovjev, Radek és Buharin nevét megtisztítani és számukra teljes rehabilitációt biztosítani, kérjük, hogy tegye meg ugyanezt Sztálin zsidó áldozataival is.

Amennyiben Ön kihirdeti a szóban forgó rehabilitációt erőszakos haláluk huszonhatodik évfordulóján, a világ számos országában a legőszintébb és a legmélyebb megbecsüléssel fogjuk övezni az Ön személyét, együtt köszönetünk nyilvánításával.

További szellemi személyiségek végezték hasonló módon és azonos indítékokból az 1948–1953 közötti években: Der Nisser, Jehezkiel Dobrosin, Izi Karisz, Slomo Bilov, Nachum Levin, Dov Ber Szulcki és mások. Igazságtalan haláluk vizsgálatot követel, Főtitkár Úr!

Mindezeket annak a gondolatnak jegyében írtam, hogy az olyan élők, akik nem ápolják a holtak emlékezetét, nem élhetnek tiszta életet. Ezért intéztem Önhöz kérésemet ilyen későn, hogy tegye meg azt, amit elődjei nem mertek megtenni. Tegye jóvá, legalább szimbolikus formában azt az igazságtalanságot, amit Sztálin elkövetett a zsidó irodalom, filozófia, kultúra és hagyomány ellen, amikor ezek gazdagítóit – országának hűséges polgárait – kegyetlenül elpusztította.

Ők érdemesek erre és Ön is érdemes lesz a jövőbeni nemzedékek elismerésére.